

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Haridusteaduste instituut

Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Diana Punnisk, Virge Joorits

KAHEAASTASTE LASTE KODUSED KÕNE ARENDAMISE VIISID JA SÕNAVARA
SUURUS LAPSEVANEMATE HINNANGUL

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Ilona Võik, TÜ haridusteaduste instituudi õpetajate seminari eesti keele õpetaja

Tartu 2025

Kokkuvõte

Kaheaastaste laste kodused kõne arendamise viisid ja sõnavara suurus lapsevanemate hinnangul

Lapse sõnavara ja keele areng saab alguse juba emaülas ning teeb aja jooksul läbi mitmeid arengu etappe. Kõige kiiremini areneb lapse keel umbes kahe aasta vanuses. Laps õpib sõnu kõige paremini siis, kui temaga tegelev inimene talle neid igapäevaselt ja pidevalt kordab. Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada, missuguseid kõne arendamise viise kaheaastaste laste vanemad kodus kasutavad ning missugune on nende arvates oma lapse kõne areng. Eesmärgi täitmiseks viidi läbi kvantitatiivne uuring ($n = 610$), milleks koguti küsimustikuga andmeid sihipärase valimiga Facebooki beebigruppides. Andmeid analüüsiti peamiselt kvantitatiivselt. Uurimusest selgus, et vanemad kasutavad laste kõne arendamiseks mitmekesiseid meetodeid, millest kesksel kohal olid raamatutega seotud tegevused. Samuti tuli välja, et enamik lapsevanematest hindas oma lapse kõne arengut eakohaseks ja lapse vanuse kasvades kasvas ootuspäraselt ka lapse sõnavara suurus.

Võtmesõnad: kõne areng, sõnavara suurus, kõne arendamine, kaheaastane laps

Abstract

Home-Based Methods for Developing Speech and Vocabulary Size in Two-Year-Old Children According to Parents' Assessments

A child's vocabulary and language development begins already in the womb and goes through several developmental stages over time. Language develops most rapidly around the age of two. Children learn words most effectively when the caregiver consistently and regularly repeats them in daily interactions. The aim of this bachelor's thesis was to identify the methods parents of two-year-old children use at home to support speech development and to explore how they assess their child's language development. To achieve this aim, a quantitative study ($n = 610$) was conducted using a questionnaire distributed through targeted sampling in Facebook baby groups. The data were primarily analyzed quantitatively. The study revealed that parents use a variety of methods to support speech development, with book-related activities playing a central role. It also emerged that most parents considered their child's speech development to be age-appropriate, and as expected, the child's vocabulary size increased with age.

Keywords: speech development, vocabulary size, language stimulation, two-year-old child

SISUKORD

Kokkuvõte	2
Abstract	2
SISSEJUHATUS.....	4
1. TEOREETILINE ÜLEVAADE.....	5
1.1. Lapse keelelise arengu etapid kuni 36. elukuuni.....	5
1.2. Sõnavara arengut mõjutavad tegurid	6
1.2.1. Bioloogilised ja keskkondlikud tegurid	6
1.2.2. Lapse ja täiskasvanu vahelise suhtlemine.....	7
1.2.3. Sõnavara arendamise strateegiad	8
1.2.4. Sõnavara arengu hindamine	9
2. UURIMISPROBLEEM, EESMÄRK JA UURIMISKÜSIMUSED	10
3. UURIMISMETOODIKA.....	11
3.1. Valim	11
3.2. Andmekogumine	12
3.3. Andmeanalüüs	12
4. TULEMUSED.....	13
4.1. Laste kõne arengut toetavad kodused tegevused.....	13
4.2. Lapse kõne arengu tulemused ja nende hindamine	15
5. ARUTELU	17
6. TÄNUSÕNAD	20
7. AUTORSUSE KINNITUS	20
KASUTATUD KIRJANDUS	21
LISAD	
Lisa 1. Küsimustik lapsevanematele	
Lisa 2. Joonis 3	
Lisa 3. Joonis 4	
Lisa 4. Joonis 5	
Lisa 5. Joonis 6	
Lisa 6. Joonis 7	
Lisa 7. Joonis 8	
Lisa 8. Joonis 9	

SISSEJUHATUS

Laste sõnavara maht on igas vanuses väga erinev. Kõnet võivad mõjutada mitmed bioloogilised ja keskkondlikud tegurid (Kaljumäe, 2010; Nylund, 2023; Olt, 2015). On teada, et sõnavara suurus varases eas mõjutab nii sõnavara kui ka õppeedukust hilisemas eas (Rice & Hoffman, 2015). Seega on oluline märgata varakult laste sõnavara arengu mahajäämust ning seda vastavaid strateegiaid kasutades toetada. Üks kõne arendamise levinumaid viise sõnavara arendamiseks on raamatute ettelugemine: see annab võimaluse kuulda selliseid sõnu, mida lapsed täiskasvanute jutus või teleri vahendusel tihti ei kuule (Cunningham & Stanovich, 2001). Raamatute ettelugemisest on tehtud erinevaid uuringuid (Read *et al.*, 2019; Brodin & Renblad, 2020), kuid kõne arendamiseks on ka teisi mooduseid.

Pole teada, missuguseid kõne arendamise viise lapsevanemad praegu kodudes kasutavad ja missuguseks nad laste sõnavara suurust hindavad. Selle väljaselgitamiseks võeti fookusesse lapsevanemad, kellel on kaheaastased lapsed, kuna sel perioodil on laste sõnavara areng üldiselt kõige kiirem ning selles eas on oluline hinnata lapse kõne arengut sõnavara mahu järgi (Hallap & Padrik, 2008). Erinevates teostes (nt Hallap & Padrik, 2008; Ward, 2001) on kirjas, missugune võiks selles eas olla laste sõnavara suurus. Sõnavara kiire kasv hakkab juba enne kaheaastaseks saamist - sellel ajal saab laps aru ligi kahesajast või enamast sõnast, kuid kasutab kümmet kuni viitkümnet sõna (Ward, 2001). Suurema sõnavaraga lapsed hakkavad selles eas omavahel sõnu seostama ning suudavad järele öelda kaheksaosalisi lauseid, kaheaastaselt matkib laps kolmest sõnast koosnevat lauset ja võib ka ise mõne kokku panna. Rajaleidja (*s.a.*) lehel on esitatud erinevaid kõne arendamise viise iga vanusegrupi kohta. Ka küsitluse loomisel võeti aluseks peamiselt seal nimetatud kõne arendamise viisid, lisaks uurimustes (Cunningham & Stanovich, 2001; Flack *et al.*, 2018; Hallap & Padrik, 2008) välja toodud viisid.

Lapsevanemate hinnangute uurimine on oluline, kuna see aitab ka õpetajatel mõista, missuguseks ja mille põhjal vanemad ise lapse kõne arengut hinnata võivad ning missugused kõne arendamise viisid on kõige populaarsemad, et suunata ka lasteagedadest lapsevanemaid rohkem erinevaid võimalusi kasutama. Lisaks võib see mõtlema panna ka lapsevanemaid ennast: need, kelle hinnangul lapse sõnavara pole eakohane, saavad lisada neid meetodeid, mida nad siiani kasutanud pole.

Varem on tehtud erinevaid uuringuid eri vanuses lastega, kus on hinnatud laste sõnavara suurust erinevate testidega (nt MacArthur-Bates CDI, Reynelli test), kuid autoritele teadaolevalt ei ole beebigruppide baasil ilma kõnetestideta uuringuid varem läbi viidud.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE

1.1. Lapse keelelise arengu etapid kuni 36. elukuuni

Lapse sõnavara areng algab juba emaülas. Laps saab alguse oma emakeelele iseloomulike häälikute, kõnemustrite ja ema häälekõla tundmaõppimisele, kui ta kuuleb kõhus olles enda ema rääkimas (Hallap & Schults, 2017). Lapse sündides jätkub sõnavara areng. Mani ja Pätzoldi (2016) sõnul aitab üksikute sõnade eristamisele ühtlasest kõnevoolest kaasa lapsele suunatud kõne ehk hoidekeele kasutamine: täiskasvanud muudavad oma kõnemaneeeri ja nende kõne on aeglasem, nad teevad rohkem pause ning rõhutavad ja kordavad üksikuid sõnu.

Lapsed läbivad oma kõne arengus mitu erinevat etappi. Esmalt beebi nutab, kasutades erinevaid nutmise viise, et vanemale eluliselt olulist infot edastada (Smith *et al.*, 2008).

Lalisemine algab umbes 4 kuu vanuselt, silbiline lalisemine on aga valdav 6 kuu vanuselt (Schults *et al.*, 2013). Lisaks nutule ja koogamisele kasutab imik 6.–9. elukuuni rohkem täishäälikuid ja mingil määral ka kaashäälikuid, kordab samu silpe, näiteks “dadada”, “mememe” (Schults *et al.*, 2013; Smith *et al.*, 2008). Imiku varajane keeleline areng on väga ulatuslik pärast sündi ja esimese eluaasta jooksul. Nylundi (2023) järgi võib üheks väljendusviisiks olla häälitsemine koos žestidega, näiteks sirutades käsi, et lasta end üles tõsta, või näidates täiskasvanule asju.

9–12 kuu vanuses hakkavad lapsed üha enam silpe kombineerima ja nende intonatsioon hakkab üha enam sarnanema lapse emakeelega (Schults *et al.*, 2013). Lisaks vokaalidele, lalisemisele ja esimestele sõnadele tekivad neil funktsionaalsed tegevused seoses mänguasjade ja tööriistadega, mis näitavad mõistmist nende objektide olemusest ja kasutusviisist (Rinaldi *et al.*, 2023). Oma esimese sõna ütlevad lapsed keskmiselt 10 kuu vanuselt (Schults *et al.*, 2013) ning nad peaksid seda tegema hiljemalt 18 kuu vanuselt (Ardila, 2011). Esimeste sõnade tekkimisel pole lapse sõnad veel päris sõnad, nendest saavad aru vaid lähedased (Ward, 2001). Kuigi need ei ole häälduslikud õiged, siis sellest hoolimata on vanemad nende üle väga rõõmsad. Sageli on lapse esimeseks sõnaks mõni nende jaoks oluline inimene või objekt, millega ta igapäevaselt kokku puutub ja millest palju räägitakse (nt *ema, koer, aitäh*) (Schults *et al.*, 2013). Schultsi jt (2013) uurimuses (n = 593) selgus, et Eesti laste kõige populaarsemad esimesed sõnad on *aitäh, nämm-nämm, ema, aidaa, anna, auh-auh*, kusjuures poistel ja tüdrukutel populaarsemate seas suuri erinevusi ei tuvastatud.

18. ja 21. elukuu vahel võib lapse sõnavara suureneda kahekümnelt sõnalt kahesaja sõnani (Smith *et al.*, 2008). Wardi (2001) sõnul suureneb sõnade arv ja paraneb kõne

mõistmine iga päev, lisaks hakkab laps mõistma, et ühte sõna saab kasutada mitmes kontekstis. Tuleb arvestada, et iga laps on erinev ja kõne arengut pole võimalik raamatute järgi hinnata, see on pigem soovituslik. Laps võib hakata umbes 18. elukuul moodustama üksikutest sõnadest kahesõnalisi lausungeid (Smith *et al.*, 2008). 16-kuune laps laliseb veel palju, tarvitab vaid kuut-seitset sõna ning 18-kuuselt kasutab varasemast rohkem abstraktseid mõisteid ja kasutab sõnu sümboli tähenduses (Ward, 2001). Autori sõnul hakkab sõnavara kiiresti kasvama 20. elukuust, sellel ajal saab laps aru ligi kahesajast või enamast sõnast, kuid kasutab kümnet kuni viitkümmet sõna. Suurema sõnavaraga lapsed hakkavad selles vanuses sõnu omavahel seostama ning suudavad järele öelda kahesõnalisi lauseid, kaheaastaselt matkib laps kolmest sõnast koosnevaid lauseid ja võib ka ise mõne kokku panna (Ward, 2001). Selles eas tekivad 27–30-kuustel lastel *kas-* ja *kus-*küsimused ning laps hakkab üha enam rääkima mineviku- või tulevikusündmustest. Smithi jt (2008) sõnul võib 24–27-kuune laps rääkida juba kolme- ja neljasõnaliste lausetega.

Yastrebova jt (2021) rõhutavad, et esimese kolme eluaasta jooksul on lapse vaimse arengu alusteks kujunenevad visuaalselt tõhus ja kujundatud mõtlemine, mälu ja tähelepanu, mis teeb psühhomotoorse ja kõne arengu varajase märkamise eriti oluliseks. Sõnavara, eriti väljendussõnavara, on varajase kõne arengu oluline näitaja, kusjuures kahe esimese aasta jooksul toimuv sõnavara kasv on eriti märkimisväärne, avades tee iseseisvale suhtlemisele ja uue informatsiooni omandamisele (Nylund, 2023). Kolmandaks eluaastaks oskab laps kasutada mõningaid tagasõnu (nt sees, all, peal) selleks, et tähistada ruumisuhteid (Hallap & Padrik, 2008). See varajane arengufaas on kriitilise tähtsusega lapse hilisema keele- ja kirjaoskuse arengu jaoks, mis rõhutab varase sekkumise ja toetava keskkonna olulisust. Lisaks tuleb arvestada, et lapse kõne ja kognitiivne areng toimivad paralleelselt (Rose *et al.*, 2009), see tähendab Weinerti (2004) sõnul, et kõne arengu hilistumisel võib kaasneda oht ka lapse kognitiivsele mahajäämusele.

1.2. Sõnavara arengut mõjutavad tegurid

1.2.1. Bioloogilised ja keskkondlikud tegurid

Sõnavara arengut võivad mõjutada nii bioloogilised kui ka keskkondlikud tegurid. Üheks bioloogiliseks teguriks lapse sõnavara arengus on lapse sugu. Üldine arvamus on, et tüdrukute areng on poiste omast kiirem. Tüdrukute ja poiste erinevust sõnavara arengul on uurinud mitmed teadlased. Näiteks mõjutab Tammemäe (2008) uuringu kohaselt lapse sugu sõnavara arengut vaid osaliselt. Sarnased tulemused ilmnisid ka teise uuringu (Rinaldi *et al.*, 2023)

tulemustest, milles selgus, et teatud soolised erinevused leksikaalses arengus sõltuvad mitmete tegurite koosmõjust ning tüdrukute eelis ei ole alati igas vanuses ilmne (Schults *et al.*, 2013). Laste soo seost sõnavara suurusega on uurinud ka Bornstein jt (2004), kelle tööst selgus, et kahe- kuni viieaastased tüdrukud on oma keele arengus poistest ees.

Eesti laste esimeste sõnade uuringu tulemustest võib välja lugeda, et tüdrukud olid sõnavara arengus poistest eespool vaid 13 ja 14 kuu vanuses ning poistel toimus sõnavara hüppeline areng paar kuud hiljem. Uuringutest selgus, et kaheaastaste tüdrukute keskmine sõnavara on poiste omast suurem (Kaljumäe, 2010; Nylund, 2023; Olt, 2015; Urm & Tulviste, 2016). Olti (2015) uurimusest selgus veel, et poistel olenes sõnavara suurus sellest, mis vanuses nad esimese sõna ütlesid. Nylundi (2023) uurimusest selgus, et mida suurem sõnavara poistel 13-kuuselt oli, seda suurem oli nende sõnavara ka 24-kuuselt, ning üks tüdruk saavutas MacArthur-Batesi suhtlemise arengu testis maksimaalse tulemuse, poiste hulgas nii häid tulemusi polnud.

Veel on võimalikeks teguriteks näiteks vanemate haridustase, teleri vaatamise aeg, sündimise järjekord, koolieelses lasteasutuses käimine, elukoht. Kahe uurimuse (Nylund, 2023; Urm & Tulviste, 2016) tulemustest selgus, et need lapsed, kelle emadel ja isadel on kõrgem haridustase, on keeleliselt arenenumad võrreldes lastega, kelle vanematel on madalam haridustase. Mida kauem said lapsed päevas teleri vaatamiseks aega, seda negatiivsemalt mõjus see nende kõne arengule (Massaroni *et al.*, 2023). On leitud, et esmasündinud laste sõnavara on suurem kui hiljem sündinutel - tihtipeale saavad esimesed lapsed rohkem lapsele suunatud kõnet kui järgmised (Kaljumäe, 2010; Urm & Tulviste, 2016). Lisaks on leitud, et koolieelses lasteasutuses mittekäivad lapsed ütlesid oma esimese sõna varem (Olt, 2015). Lasteasutuses pikemaajaliselt käivate laste sõnavara oli uurimuses väiksem kui nendel lastel, kes olid kodused (Kaljumäe, 2010; Urm & Tulviste, 2016). Kaljumäe (2010) uurimusest ilmnis, et Tallinnas või suuremates linnades elavate laste sõnavara on keskmiselt suurem kui väiksemates linnades elavatel lastel. Seega on sõnavara arengut mõjutavaid erinevaid aspekte palju.

1.2.2. Lapse ja täiskasvanu vahelise suhtlemine

Esimesteks sõnadeks on lastel enamasti nimisõnad, sest need on konkreetsed ja neid on lihtne teatud asjadega seostada. Laps õpib kõige paremini sõnu siis, kui ta saab sõna ja mingi kindla tegevuse või eseme vahel seose luua, näiteks öeldes “tadaa” käega lehvitades või “mäm-mäm” süües. Kõige lihtsam on lapsel õppida sõnu siis, kui temaga tegelev inimene talle neid igapäevaselt ja pidevalt kordab ning samal ajal esemele osutab (Hallap & Schults, 2017).

Lapse sõnavara saab areneda vaid siis, kui temaga räägitakse, märgatakse erinevaid olukordi, mis lapsele huvi pakuvad, ning räägitakse talle huvipakkuvast tegevusest või asjast (Schults, 2016). Sõnavara areneb, kui selliseid olukordi esineb pidevalt. Laste kõne areng sõltub sellest, kuidas vanemad nendega räägivad, kui palju nad räägivad ja missugust sõnavara nad kasutavad (Nylund, 2023). Seega on oluline, et vanemad pööraksid oma kõnele ja laste huvidele tähelepanu.

On tõestatud, et lapsevanemad tunnevad hästi, mis tasemel nende laps kõne arengus on, ning vastavalt sellele peenhäälestavad oma kõnet lastega suhtlemisel vastavalt oma laste teadmistele (Leung *et al.*, 2021). Peenhäälestus tähendab seda, et kui uuringus jälgiti vanemat ja tema last, kes pidi pildilt erinevaid loomi ära tundma, siis andis vanem lapsele pikemaid ja informatiivsemaid seletusi nende loomade kohta, kelle nimetused lapsed tavaliselt kergemini ära õpivad. Samuti kasutasid vanemad pikemaid väljendeid nende loomade kohta, kelle nimetust vanema arvates peaks laps teadma. Kõne kohandamine lapsega suhtlemisel vastavalt tema arengule aitab vanematel oma lastega edukamalt suhelda ning lastel paremini mõista ja õppida. Leungi jt (2021) uuringust selgub, et kuigi lastel on keele omandamiseks võimsad õppimismehhanismid, aitab neid mehhanisme toetada keskkond, mis on loodud nende edu tagamiseks. Selline suhtlus lapsega toetab mitmekülgset lapse arengut.

1.2.3. Sõnavara arendamise strateegiad

On teada, et sõnavara suurus varases eas mõjutab nii sõnavara kui ka õppeedukust hilisemas eas (Rice & Hoffmann, 2015). Üheks meetodiks, kuidas laste sõnavara arendada, on neile raamatute ettelugemine, sest see annab võimaluse kuulda selliseid sõnu, mida lapsed regulaarselt täiskasvanute jutus või teleri vahendusel ei kuule (Cunningham & Stanovich, 2001). Lugemise ajal näiteks pildile näpuga osutamine, sõnade defineerimine ja lastele küsimuste esitamine suurendasid sõnade õppimist rohkem kui ühe sõna võrra lapse kohta, samuti aitas laste puhul sõnade mõistmisele kaasa ilmekas dialoogide lugemine (Flack *et al.*, 2018). Lisaks sellele aitab raamatute ettelugemisel sõnade mõistmisele kaasa enne uut sõna väikese pausi tegemine ja küsimuste küsimine pärast sõna ettelugemist (Read *et al.*, 2019). Uuringust selgub, et selline meetod toimib paremini kui pausi tegemine pärast sõna või teksti lihtsalt ettelugemine. Brodini ja Renbladi (2020) uurimusest selgus, et valjusti lugemine ja jutuvestmine võivad olla pedagoogilised vahendid lapse arengu toetamiseks. Flacki jt (2018) sõnul on kasulik ka lihtsalt ettelugemine ning piltide põhjal saab lasta lapsel jutustada.

Muusikaterapeudid kasutavad mitmesuguseid tehnikaid, nagu erinevate hääletoonide, žestide ja emotsionaalne laulmine, mis julgustab lapsi väljendama end emotsioonide kaudu ja

aitab kaasa nende üldisele suhtlemisoskusele (Knight & Rabon, 2017). Lapse arengut toetavad tegevused peaksid hõlmama mitmeid valdkondi, sealhulgas kognitiivset ja emotsionaalset arengut, et soodustada edusamme kõne ja keele valdkonnas.

Hallap ja Padrik (2008) on esile toonud, et kõnearendus ei tohiks piirduda ainult kõne ja keele valdkonna tegevustega, vaid seda tuleks arendada kõikides igapäevategevustes, mis pakuvad elulisi suhtlemisolukordi, näiteks mängudes, käelistes tegevustes, liikumis- ja muusikategevustes ning sellistes tavatoimingutes nagu söögilauas olemine ja riidesse panek. Veel on soovitatud, et kõne peab olema eale vastav ehk kasutada tuleb sellised lauseid ja sõnu, mida laps suudab mõista. Rajaleidja (*s. a.*) lehelt leiab samuti mõningaid soovitusi, mida saab kasutada kõne arengu toetamiseks, näiteks lastega aeglasemalt rääkimine; lühikeste ja eakohaste lausete kasutamine; lapse suunamine kommenteerima oma tegevust või moodustama lauseid piltide kohta; lastele liisusalmide või lasteluuletuste lugemine; suu- ja keelemängude mängimine; erinevate peenmotoorikat ja silma-käe koostööd sisaldavate kunstitööde tegemine või mängimine. Lapsevanemad võiksid kodus jälgida, et pühendaksid oma lastele päevas vähemalt 15–20 minutit aega, mille jooksul on tähelepanu ainult lapsega rääkimisel ja mängimisel ning segavad faktorid (raadio, televiisor) võiksid mängimise ajal kinni olla (Rajaleidja, *s. a.*). On hea, kui vanemad leiavad iga päev lastele aega erinevate tegevuste kaudu kõne ja teiste oskuste arengu toetamiseks.

1.2.4. Sõnavara arengu hindamine

Kui laps hakkab käima lasteaias, teevad õpetajad algust lapse arengu hindamise, märkamise ja dokumenteerimisega. Eesti lasteaedades on kasutusel erinevad lapse arengu jälgimise kaardid, kus dokumenteeritakse lapse arengut mitmes valdkonnas, sealhulgas keelelises arengus.

Kaarte täidetakse üldjuhul kaks korda aastas: kevadel ja sügisel. Eestis on välja antud “Lapse arengu hindamise ja toetamise juhendmaterjal koolieelsetele lasteasutustele” (Häidkind *et al.*, 2014). Kõne arengu hindamine on olulisel kohal kogu lapse üldise arengu hindamisel, kuna kõne areng sõltub mitmest aspektist (taju, mälu, motoorika ja mõtlemise arengust), kuid on ka tunnetustegevuse mõjuks (Padrik *et al.*, 2013). Imikute ja väikelaste hindamisel on lisaks testidele hindamatu väärtusega vanematelt kogutud teave. Vanemad võivad olla usaldusväärsed hindajad ja suudavad kirjeldada võrdlemisi täpselt oma laste võimeid ning arengut (Crais, 2011). Seetõttu tuleks lasteaiaõpetajatel teha koostööd lapsevanematega.

Lapse kõne hindamiseks kasutatakse ka lapse kõne lindistamist, selle alusel on võimalik saada korraka infot paljude kõne valdkondade kohta ja analüüsida lapse spontaanset kõnet põhjalikult (Padrik, 2016). Rahvusvaheliselt on laste sõnavara arengu hindamiseks veel

palju erinevaid lähenemisviise. Näiteks on välja töötatud mitmeid standardiseeritud teste, nagu Peabody Picture Vocabulary Test (PPVT) ja Expressive Vocabulary Test (EVT), mis on laialdaselt kasutusel erinevates riikides. Eestis ja Inglismaal on üks kõige populaarsemaid kõne arengu hindamise vahendeid Reynelly test (Reynell Developmental Language Scales), selle testiga saab uurida laste kõne mõistmist, sõnavara, grammatikat ja sidusat kõnet (Tulviste, 2008). Kuperjanov (2019) kasutab oma uuringus ECDI-II – (*MacArthur–Bates Communicative Development Inventory: Words and Sentences eestikeelne adaptatsioon*) testi ja LENA kõneanalüüsi süsteemi. Tema uurimuse tulemused näitavad, et vanemate hinnangud võivad olla mõjutatud erinevatest teguritest ja ei pruugi alati täpselt kajastada lapse keelekeskkonda. Lisaks on Eestis kasutusel 5–6-aastaste laste kõne test (Padrik *et al.*, 2013), kuid teste kasutatakse vähe, kuna neile ligipääs lasteaiaõpetajatel tihti puudub. LAHE on e-vahend, mis on loodud viieaastaste laste arengu hindamiseks (Kikas *et al.*, 2022) ning see on lasteaiaõpetajatele kättesaadav. Sellega saab hinnata mitut erinevat pädevust, sealhulgas keelepädevust.

2. UURIMISPROBLEEM, EESMÄRK JA UURIMISKÜSIMUSED

Lapsevanemate hinnangute uurimine on oluline, kuna see aitab ka õpetajatel mõista, missuguseks ja millele toetudes vanemad ise lapse kõne arengut hinnata võivad ning mida tehakse kõne arendamiseks kodus. Sellele teadmisele tuginedes võivad alushariduse pedagoogid suunata ka probleemi märgates lapsevanemaid rohkem erinevaid võimalusi kasutama. Lisaks võib see mõtlema panna ka lapsevanemaid ennast: need, kelle hinnangul lapse sõnavara pole eakohane, saavad proovida neid meetodeid, mida nad siiani kasutanud pole. Autoritele teadaolevalt ei ole selliseid beebigruppide baasil tehtud uuringuid varem läbi viidud. Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, missuguseid kõne arendamise viise kaheaastaste laste vanemad kodus kasutavad ning missugune on nende arvates oma lapse kõne areng.

Bakalaureusetöö uurimisküsimused on järgmised:

Kuidas kaheaastaste laste vanemad oma lapse kõnet endi sõnul arendavad?

Missuguseks hindavad lapsevanemad oma lapse kõne arengut ja mille põhjal nad selle hinnangu annavad?

3. UURIMISMETOODIKA

Selles bakalaureusetöös kasutati lähtuvalt töö eesmärgist ja uurimisküsimustest kvantitatiivse ja kvalitatiivse uurimisviisi kombinatsiooni. Suurema valimi uurimiseks ja numbriliste andmete kogumiseks, mida on võimalik statistiliselt analüüsida ning selle alusel üldistusi teha, on sobiv kasutada kvantitatiivset uurimisviisi (Õunapuu, 2014). Kuna küsimustikus oli ka vabavastuselisi küsimusi, tekkis vajadus kasutada mõningal määral ka kvalitatiivset uurimisviisi. Kvalitatiivne uurimisviis on mõeldud teadmiste hankimiseks, et mõista paremini inimsüsteeme. Kvalitatiivse uurimusega, mis toetus vabavastuseliste küsimustele, sooviti saada vastajatelt rikkalikke, detailseid kirjeldusi nende käitumisest ja arvamustest (Õunapuu, 2014).

3.1. Valim

Sihipärase valimi moodustamiseks pöörduiti 11 Facebooki beebigrupi poole, kus olid küsimustiku koostamise hetkel kaheaastaste laste (2 a – 2 a 11 k) vanemad. Facebooki beebigrupid on kuude kaupa on loodud grupid, millega saavad liituda kõik sellel kuul sündinud või sündivate laste emad, mõningatesse gruppidesse lubatakse ka isad. Näiteks kui sünnitähtaeg on jaanuar 2022, siis on loodud grupp “Jaanuaribeebid 2022”. Gruppides räägitakse erinevatel teemadel seoses beebiootusega, jagatakse pilte, hiljem räägitakse sünnituskogemustest, rõõmudest ja muredest seoses beebide kasvamisega jne. Küsimustiku koostaja võttis ühendust gruppide “Novembribeebid 2021” – “Oktoobribeebid 2022” administraatorite ja/või moderaatoritega ning palus neil küsimustikku oma beebigruppides edasi jagada, kuid kuna ebaõnnestus kontakti luua “Oktoobribeebid 2022” grupi moderaatoriga, siis see kuu jäi valimist välja ja kaheaastaste laste vanemate vastused laekusid “Septembribeebid 2022” grupist. Kui mõnes vanusegrupis oli vastajaid vähe (alla 20), siis pöörduiti uuesti sama beebigrupi teise liikme poole. Kuna kaks gruppi polnud avalikud, siis jõuti nendeni jõuti tutvuste kaudu. Valimi moodustasid lapsed ja nende vanemad üle Eesti ja ka väljaspool Eestit. Valimi koostamisel oli eesmärk, et see esindaks populatsiooni võimalikult mitmekesiselt. Koguti 612 täidetud küsimustikku, millest kaks ei sobinud valimisse, kuna lapsed olid kolmeaastased, analüüsimiseks kogunes 610 vastust. Vastajatest olid 50,8% tüdrukute ja 49,2% poiste vanemad (vt tabelit 1).

Tabel 1. Vastanud lapsevanemate laste vanuseline ja sooline jaotus (n = 610)

Vanus	2 a	2 a 1 k	2 a 2 k	2 a 3 k	2 a 4 k	2 a 5 k	2 a 6 k	2 a 7 k	2 a 8 k	2 a 9 k	2 a 10 k	2 a 11 k
Poisid	7	26	39	43	21	37	40	21	10	27	17	12
Tüdrukud	20	37	45	34	30	38	32	8	20	21	15	10
Lapsi kokku	27	63	84	77	51	75	72	29	30	48	32	22

3.2. Andmekogumine

Mõõtevahendiks oli küsimustik (vt lisa 1). Küsitlusuuring on andmekogumismeetod, mille abil kogutakse kvantifitseeritavaid andmeid (Beilmann, 2020). Küsimustiku alguses oli täitmise juhend. Küsimustik koosnes 12-st enamasti valikvastustega küsimusest ning soovi korral sai lisada vabas vormis vastuse. Küsimustik toetus Rajaleidja (*s.a.*) kodulehelt ja varasematest uurimustest (Cunningham & Stanovich, 2001; Flack *et al.*, 2018; Hallap & Padrik, 2008) selgunud sõnavara arengut toetavatele tegevustele. Vanematele oli koostatud veebipõhine Google'i vormingus küsimustik vastamiseks Google Drive'i keskkonnas, kuna seda on töö autoritel lihtne omavahel jagada, lihtne kasutada suure hulga vastajate korral ning annab jooksvalt ülevaate küsimustiku koostajale iga küsimuse kohta eraldi. Küsimustiku täitmiseks kulub vanemal umbes 10–15 minutit. Küsimustik oli vabatahtlik ning selle täitmisega nõustusid vastajad jagatud andmete kogumise ja kasutamisega. Kõigile uuringus osalejatele oli tagatud täielik anonüümsus ja konfidentsiaalsus. Andmete kogumiseks kasutati lähtuvalt uurimusele püstitatud eesmärkidest ja hüpoteesidest sihipärast valimit. Küsimustikku hakati jagama beebigruppidesse 18.10.2024, nädala möödudes vaadati üle, kas kõigis vanusegruppides on piisavalt vastuseid. Seejärel pöördui uuesti beebigruppide esindajate või tuttavate poole. Eesmärk oli iga vanuse (2 a, 2 a 1 k, 2 a 2 k, ...) kohta saada 20 täidetud küsimustikku, st kokku 220 vastust. Tagasi tuli täidetud küsimustikke vahemikus 22–84 vastust vanusegrupi kohta, kokku tuli valimi jaoks sobivaid vastuseid 610, mida oli oodatust rohkem.

3.3. Andmeanalüüs

Küsimustikest saadud andmed sisestati Exceli tabelisse, millele toetudes sai teha tabelleid erinevate küsimuste kohta. Lisaks loodi Wordi dokument ühe küsimuse jaoks, kus olid kvalitatiivsed andmed, kuna küsimus oli vabavastusega. Vabavastuste kategooriatesse

jagamiseks kasutati programmi QCMap, seejärel kopeeriti andmed Google Docs'i ning järjestati populaarsuse järgi. Kvalitatiivsed andmed kodeeriti numbriliseks, see tähendab, et igale vastusevariandile anti üks number, mis tähistas konkreetset vastust. Erinevate vahekordade protsendilise väärtuse saamiseks kasutati JASPi programmi. Selle abil saadi erinevate võimalike vahekordade tulemused protsendiliselt, see aitas ka ise kogutud andmeid kergemini analüüsida ning märgata, missugust infot oleks töös kõige parem edasi anda. Seejärel kodeeriti koodid uuesti lahti ning tehti tabelid ja diagrammid, millest mõnesid sai töös kasutada, ülejäänud olid abiks suuremate erisuste märkamisel.

4. TULEMUSED

Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, missuguseid kõne arendamise viise kaheaastaste laste vanemad kodus kasutavad ning missugune on nende arvates oma lapse kõne areng. Selles töös esitatakse saadud tulemused uurimisküsimuste kaupa. Tulemustest ülevaate andmiseks kasutatakse jooniseid ja tabeleid, millest mõned on leitavad lisadest. Tulemuste illustreerimiseks kasutatakse lauseid, mida on lapsevanemad kirjutanud vabas vormis vastusteks, need on esitatud jutumärkidega.

4.1. Laste kõne arengut toetavad kodused tegevused

Esimesele uurimisküsimusele “Kuidas kaheaastaste laste vanemad oma lapse kõnet endi sõnul arendavad?” vastuse saamiseks oli küsimustikus esitatud küsimus “Missuguseid kõnet arendavaid tegevusi kasutate või olete kasutanud? Nimetage nii palju, kui meelde tuleb”. Vanemad said vastata vabavastustega. Vanemate kirjeldustest selgus, et laste kõne arendamisel kasutatakse igapäevaelus mitmekesiseid ja loomulikult põimitud tegevusi, millest kesksed on seotud raamatute kasutamise ja rääkimisega. Kõige sagedamini mainiti raamatute ettelugemist, piltide vaatamist ja nende kirjeldamist, samuti lapsega koos lugemist ja raamatu sisust rääkimist. Paljud lapsevanemad rõhutasid, et raamatuid loetakse alates väga varajasest east ning sageli korduvalt, kasutades samu raamatuid mitmel järjestikusel õhtul. Samuti kirjeldasid vanemad, et raamatute kaudu õpitakse uusi sõnu, värve ja kujundeid, otsitakse tähti ning arutletakse tegelaste ja tegevuste üle. Kõne arendamisele pööratakse tähelepanu ka igapäevategevuste kaudu: vanemad kommenteerivad nii lapse kui ka enda tegevust, nimetavad ümbruses olevaid esemeid ja nähtusi ning kirjeldavad toimuvat lihtsas ja selges keeles. Oluline osa oli sõnade kordamisel, lapse öeldu täiendamisel või õige vormi peegeldamisel. Samuti kasutatakse tegevuste saatmiseks kõnet ja suunatakse last ise rääkima,

näiteks küsimuste kaudu. Esile tõusid ka sellised märksõnad nagu beebiviiplemine, laulmine, liisusalmide kasutamine ja häälikumängud.

Mitmed lapsevanemad rõhutasid, et kõne arendamine ei ole nende jaoks eraldiseisev sihipärane tegevus, vaid loomulik osa igapäevasest suhtlemisest ja lapse kasvatamisest. Paljud teadvustasid, et nad räägivad lapsega palju, kasutades tavalist kõnet, mida liialt ei lihtsustata. Lisaks mainiti suu liikumise nähtavaks tegemist (nt lapsele rääkimisel, et ta näeks huulte tööd), motoorika arendamist (peenmotoorika harjutused, klotsid, tasakaaluharjutused) ning nutiseadmete ja televiisori kasutuse piiramist, et tagada keskendumine vahetule suhtlusele ja ühistegevustele.

Küsimusele “Milliseid tegevusi olete kasutanud või kasutate praegu lapsega suhtlemisel?” sai vastata valikvastustega, mille hulgast oli võimalus ära märkida rohkem kui üks vastus. Uuringus osalenud lapsevanematest eelistas enamik mitmekesiseid ja lapse arengut toetavaid kõnearendustegevusi. Kõige sagedamini märgiti tegevusena koos raamatute ja piltide vaatamist, mille valis 589 vastajat. Sellele järgnes silma-käe koostööd arendavate tegevuste kasutamine, näiteks klotsidest ehitamine ja joonistamine (553 vastajat). Samuti peeti oluliseks esemetele osutamist koos sõna ütlemisega (540 vastajat) ning lapsele ettelugemist (520 vastajat). Sageli kasutati ka lapse tegevuse kommenteerimist (514 vastajat) ja seoste loomist sõna ning žesti või liigutuse vahel, näiteks lehvitamine ja sõna “tadaa” (506 vastajat). Lapse valesti öeldud sõnade korrektne kordamine oli samuti levinud tegevus (503 vastajat) (vt lisa 2, joonis 3). Kõige vähem (233 vastajat) märkis, et tausthelid (nt televiisor või raadio) on lapsega suhtlemise ajal välja lülitatud.

Küsimusele “Kui palju aega päevas pühendate oma lapsega mängimisele?” oli võimalus kirjutada oma vastus vabas vormis. Andmete analüüsimisel ja gruppidesse jagamise põhjal saab välja tuua järgmised tulemused: “Alla 1 tunni päevas” - 55 vastust; “1–2 tundi päevas” - 85 vastajat; “2–3 tundi päevas” - 75 vastajat; “3–4 tundi päevas” - 45 vastajat; “4–6 tundi päevas” - 25 vastajat. Üksikud vanemad mainisid, et mängivad oma lapsega 6–12 tundi päevas. Kõige enam levinud ajavahemik lapsega mängimiseks oli 1–2 tundi päevas, millele järgnes 2–3 tundi päevas. Vähemalt 3 tundi päevas mängis lapsega 75 vanemat, mis on ligikaudu kolmandik vastanutest (vt lisa 3, joonis 4).

Vastustest selgus, et paljud lapsevanemad kaasavad oma lapsi mitte ainult struktureeritud mängutegevustesse, vaid ka igapäevatoimetustesse mänguliselt. Mitmetes vastustes rõhutati, et mäng toimub sageli söögitegemise, koristamise, jalutuskäikude ja muude koduste tegevuste käigus. Samuti kirjeldati, et lapse juhitud mängu tajutakse väärtuslikuna, kuid sellele pühendatakse ajaliselt vähem tähelepanu kui ühistegevustele. Vanemad rõhutasid

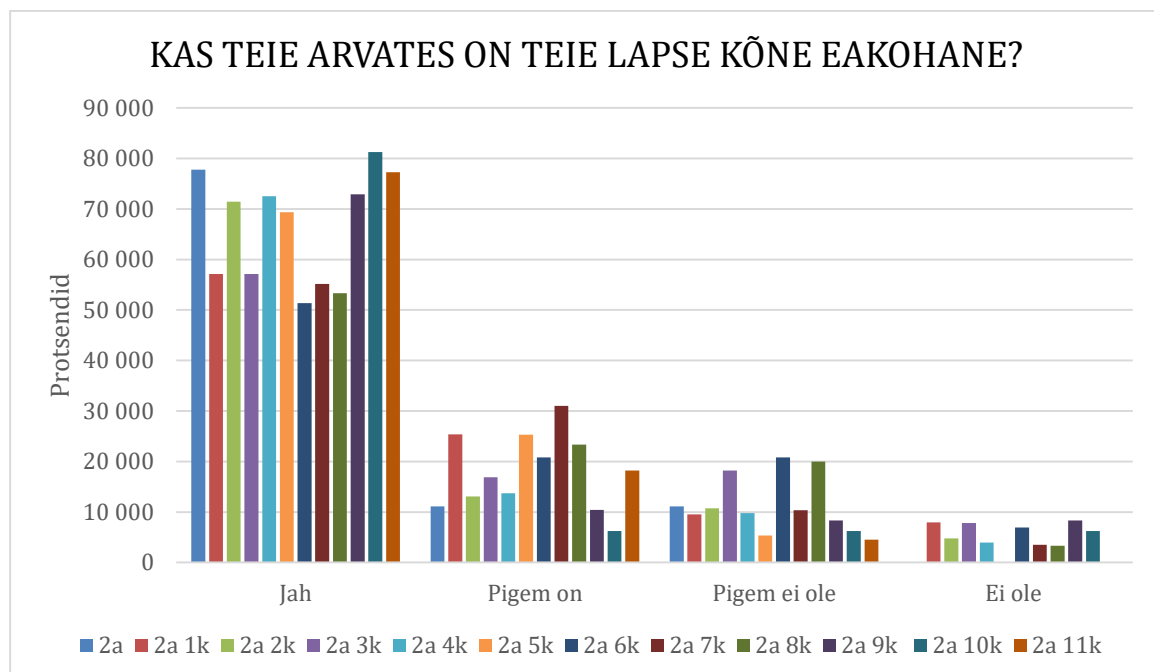
mitmetes vastustes, et kuigi „päris mänguaeg“ (kus lapsevanem katkestab oma tegevuse ja keskendub ainult lapsele) võib olla lühike, on lapse kaasatus vanema tegemistesse pidev. Näiteks mainiti: "Konkreetselt mänguks, kus jätan oma tegevused ära ja istun mängin, umbes 30 minutit. Kui lasteaiavaba päev, siis väga suure osa päevast mängime." Vastati ka, et lasteaiapäevadel on mänguaeg lühem (1–2 tundi), samas kui nädalavahetustel ja puhkepäevadel ollakse valmis pühendama lapsele oluliselt rohkem aega, mõnikord kuni terve ärkveloleku aja, näiteks "Lasteaiapäevadel u 3 h peale aeda ja hommikul enne 1 h, nädalavahetusel 6–7 kindlasti". Samuti kirjeldasid mitmed vanemad, et lapsega mängimine toimub vahelduvalt kogu päeva jooksul, mitte kindlal kellaajal.

4.2. Lapse kõne arengu tulemused ja nende hindamine

Teisele uurimisküsimusele “Missuguseks hindavad lapsevanemad oma lapse kõne arengut ja mille põhjal nad selle hinnangu annavad?” vastuse saamiseks esitati vanematele järgmised küsimused: “Kui suur on lapse sõnavara?”, “Kas laps kasutab oma kõnes lauseid?”, “Mitut sõna oskab laps lauses järjestada?”, “Kas Teie arvates on Teie lapse sõnavara eakohane?”, “Millest Te oma lapse kõne arengu hindamisel lähtute?” ning “Kas muretsete oma lapse kõne pärast või olete oma lapse kõne arengu pärast muret tundnud?”

Vastustest ilmnnes, et enamik lapsevanematest hindab oma laste kõnet eakohaseks. Jahvastuse andsid kõigis vanuserühmades vastanud vanematest kokku 64,5% (vt joonist 1).

Joonis 1. Laste kõne eakohasus

Küsitlusest selgus, et lapse vanuse kasvades suurenes laste sõnavara. Kui teise eluaasta alguse poole esines lapsi, kelle sõnavara oli väiksem (0–5 sõna, 5–10 sõna, 10–30 sõna, 30–50 sõna), siis vanuse kasvades neid vastusevariante esines vähem ja vastati, et lapse sõnavara on oluliselt suurem (50–100 sõna, 100–150 sõna, 150–200 sõna, üle 200 sõna ja veelgi suurem) (vt lisa 4, joonis 5).

Küsimusele “Kui suur on lapse sõnavara?” vastas 16,6% vanematest “üle 200” ja 27,5% vanematest “veelgi suurem”, need olid kõikide vastanute hulgas kõige populaarsemad vastused. 51 vanemat valisid vastusevariandi “muu”, mille alla sai vastuseks kirjutada kommentaare, millest siinkohal on esitatud valik: “Keeruline lugeda”, “Jutustab palju ja moodustab 2- ja vahel isegi 3-sõnalisi lauseid”, “Teeb 4–6 sõnaga lauseid”, “Ei oska hinnata, aga päris suur, väljendab ennast hästi ja kõike, mis ümberringi”, “Ei oska öelda, aga jutustab palju ja sõnades on R-täht sees, nt sõna rong v kartul hääldab ilusti”. Need vastused ütlevad samuti, et ka nende laste sõnavara on suurem kui 200 sõna.

Tulemused näitasid, et suurem osa (87,7%) lapsi kasutas oma kõnes lauseid. Lapse vanuse kasvades kasvas ka tema moodustatud lausete pikkus ja 26,4% vanematest väitis, et laps kasutab oma kõnes liitlauseid. Parema ülevaate saab diagrammist, mis näitab laste vanuseid kuude kaupa ning nende lausete pikkust sel perioodil (vt lisa 5, joonis 6). Peaaegu igas vanusegrupis (v.a 2 a 4 k ja 2 a 11 k) oli ka neid lapsi, kes ei järjestanud veel mitut sõna.

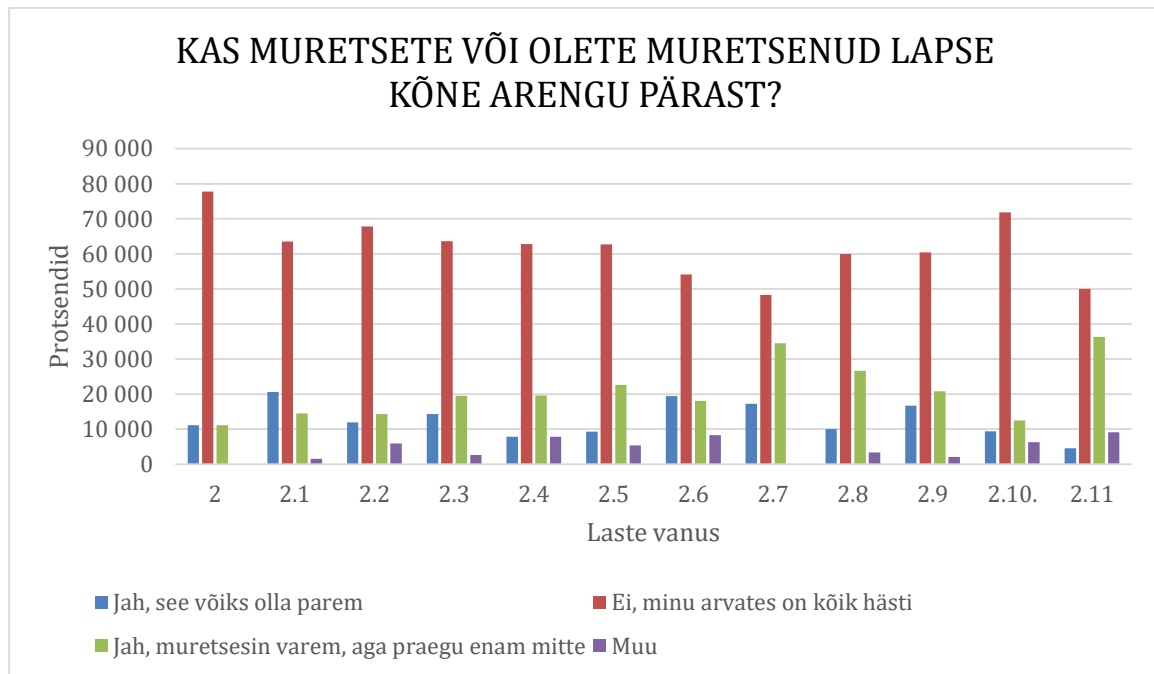
Selgus, et kõigis vanusegruppides oli kõige rohkem neid vanemaid, kes hindasid lapse kõne arengu eakohaseks. Uurides sõnavara suuruse järgi eakohasuse hindamist, tuli välja, et need lapsevanemad, kelle laste sõnavara suurus on 0-5, sõna vastasid “ei” ja “pigem ei ole”. 5-10sõnalise sõnavara puhul olid esindatud kõik neli vastust üsna võrdselt, kuid mida suuremaks läks sõnavara, seda suuremaks muutus ka “jah”-vastuste osakaal (vt lisa 6, joonis 7). Need vanemad, kes vastasid “ei” suure sõnavara puhul (üle 200 sõna ja veelgi suurem), lisasid, et kõne areng pole eakohane, kuna laps räägib rohkem kui eakaaslased.

Küsimusele “Millest Te oma lapse kõne arengu hindamisel lähtute?” vastamisel oli võimalik valida rohkem kui ühe vastusevariandi vahel ja lisaks oli veel võimalus kirjutada endale sobiv vastus. 390 vanemat valis vastusevariandi “Võrdlen eakaaslaste kõnega hoius või lasteaias”; 207 vanemat valis vastuse “Olen uurinud pedagoogilist kirjandust”; 191 vanemat valis vastuse “Võrdlen tema kõnet oma vanema lapse või vanemate laste kõnega samas vanuses”; 106 vanemat märkisid vastuseks “Võrdlen sotsiaalmeedias teiste lapsevanemate kirjeldusega” (vt lisa 7, joonis 8).

Kui lapse vanuse kasvades suurenes tema sõnavara, vähenes vanema mure isegi siis, kui nad olid selle pärast varem muret tundnud. Kõikidest vastanutest 62,6% märkisid

vastusevariandi “Ei /muretse/, minu arvates on kõik hästi”. 19,5% vastanutest märkis vastuseks “Jah, muretsesin varem, aga praegu enam mitte”. 13,1% vastanutest valis vastusevariandi “Jah, see võiks olla parem” (vt joonist 2). Ülejäänud 4,8% vastanutest valis vastusevariandi “Muu” ja sinna oli märgitud näiteks järgmist: “Jah, areneb veidi liiga kiiresti”, “Laps ei ütle R-tähte ja S on liiga pehme”, “Muretsen häälikute pärast, paljud on asendunud muuga”, “Veidi, tänu vanavanemate kommentaaridele”.

Joonis 2. Muretsemine lapse kõne arengu pärast

5. ARUTELU

Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada, missuguseid kõne arendamise viise kaheaastaste laste vanemad kodus kasutavad ning missugune on nende arvates oma lapse kõne areng. Esimese uurimisküsimusega sooviti teada saada, kuidas kaheaastaste laste vanemad oma lapse kõnet endi sõnul arendavad. Selgus, et vanemad peavad kõige olulisemaks koos lapsega raamatute ja piltide vaatamist ning raamatute ettelugemist peeti samuti kõne arengu seisukohalt oluliseks. Lugemise ajal näiteks pildile näpuga osutamine, sõnade defineerimine ja lastele küsimuste esitamine suurendavad sõnade omandamist, samuti aitab sõnade mõistmisele kaasa ilmikas dialoogide lugemine (Flack *et al.*, 2018). Veel mitmed autorid (Brodin & Renblad, 2020; Cunningham & Stanovich, 2001; Read *et al.*, 2019) peavad ettelugemist väga tõhusaks kõne arendamise viisiks.

Vastuste põhjal olid veel sageli kasutust leidnud sellised tegevused nagu lastega aeglasemalt rääkimine, lühikeste ja eakohaste lausete kasutamine, lapse suunamine kommenteerima oma tegevust. Nylund (2023) pöörab samuti tähelepanu sellele, kuidas ja kui palju vanemad oma lastega räägivad ja missugust sõnavara nad kasutavad. Samuti kuulusid sagedaste tegevuste hulka lastele liisusalmide või lasteluuletuste lugemine, suu- ja keelemängude mängimine, erinevate peenmotoorikat ja silma-käe koostööd sisaldavate tegevustega tegelemine. Selliseid soovitusi jagab ka Rajaleidja (*s.a.*) ja need on väga sobilikud tegevused kõne arengu toetamiseks. Kõik need vastusevariandid aitavad kaasa teadlikule keelekeskkonna kujundamisele.

Silma hakkas see, et paljud lapsevanemad kaasavad oma lapsi igapäevatoimetustesse ja nad peavad neid toimetusi kõne arengut toetavateks tegevusteks. Mitmetes vastustes öeldi, et mäng toimub sageli söögitegemise, koristamise, jalutuskäikude ja teiste koduste tegevuste käigus. Lisaks kirjeldati, et lapse juhitud mängu tajutakse väärtuslikuna, kuid sellele pühendatakse vähem tähelepanu kui ühistegevustele. Ka Hallap ja Padrik (2008) ütlevad, et kõnet tuleks arendada kõikides igapäevategevustes, mis pakuvad elulisi suhtlemisolukordi, näiteks mängudes, käelistes tegevustes ja ka sellistes tavatoimingutes nagu söögilauas olemine ja riidesse panek. Teaduspõhiselt soovitatakse lapsevanematel pühendada oma lastele päevas vähemalt 15–20 minutit aega, mille jooksul on tähelepanu ainult lapsega rääkimisel ja mängimisel ning segavad faktorid (raadio, televiisor) võiksid mängimisel ajal kinni olla (Rajaleidja, *s. a.*). Võrreldes teiste tegevustega oli see 233 vastajaga viimasel kohal. See oleks hea soovitus vanematele, kelle lapsel kõne areng tundub hilistuvat. Uuringu tulemustest võib järeldada: lapsevanemad ei ole teadlikud, et lapsega kõneldes võiks olla suhtlus ilma segavate faktoriteta ja lapsele kuuldav kõne võiks tulla ühest allikast.

Teise uurimisküsimusega sooviti teada saada, missuguseks hindavad lapsevanemad oma lapse kõne arengut ja mille põhjal nad selle hinnangu annavad. Uurimuse tulemused näitasid, et 64,5% ($n = 610$) kõikidest vastanutest peab oma lapse kõnet eakohaseks. Mõned lapsevanemad tõid välja selle, et nad valisid „Pigem ei ole“ või „Ei ole“, kuna lapse kõne on teistest eakaaslastest parem. Tulemustest selgus, et on lapsevanemaid, kes on muretsenud oma lapse kõne arengu pärast, on neid, kes arvavad, et see võiks olla parem, ja on neid, kelle arvates on kõik hästi. Kõikides vastanute vanusegruppides oli kõige rohkem neid, kes ei muretsenud lapse kõne arengu pärast ja arvasid, et kõik on hästi, aga 2 a 7 k vanuses (34,5%) ja 2 a 11 k vanuses (36,4%) oli neid, kes varem muretsesid, kuid praegu enam mitte. Kõige rohkem tundsid muret oma lapse kõne arengu pärast 2 a 1 k vanuses laste vanemad (20,6%). Arvatavasti on lapse sõnavara sellel ajal veel passiivse sõnavara faasis, ehk laps mõistab palju

rohkem sõnu, kui ta oma kõnes kasutab. Sellel ajal saab laps aru umbes kaheksajast või enamast sõnast, kuid kasutab igapäevaselt kümmet kuni viitkümnet sõna (Ward, 2001). Tulemusi analüüsid selgus, et kui vanemale tundus, et lapse kõne ei arene eakohaselt, pöörduti logopeedi poole.

Küsitluse vastustest tuli välja, et kõige enam võrreldakse lapse kõnet teiste eakaaslastega (390 vastajat), nt lasteaiakaaslastega, ning kõige vähem populaarne oli sotsiaalmeedias teiste vanemate kirjelduste järgi võrdlemine (106 vastajat). Siiski olid kõik variandid märkimisväärselt esindatud ja märkimist väärib asjaolu, et lisaks kolmele võrdlusele tuginevale variandile vastas 207 vanemat, et on uurinud pedagoogilist kirjandust. See näitab vanemate huvi oma lapse eakohase arengu vastu.

Varasematest uuringutest ilmneb, et esimese sõna ütlevad lapsed keskmiselt 10 kuu vanuselt (Schults *et al.*, 2013) ning nad peaksid seda tegema hiljemalt 18 kuu vanuselt (Ardila, 2011). Schultsi jt (2013) uuringust selgus, et Eesti laste (n = 593) kõige populaarsemad esimesed sõnad on *aitäh*, *nämm-nämm*, *ema*, *aidaa*, *anna*, *auh-auh*, kusjuures poistel ja tüdrukutel populaarsemate seas suuri erinevusi pole. Käesolevast uurimusest tuli välja, et küsitlusest osa võtnud laste seas kõige populaarsemateks sõnadeks olid ülekaalukalt *aitäh* ja *emme* (vt lisa 8, joonis 9). Sõna *auto* on populaarsem poiste seas.

Uurimuses selgus ootuspäraselt, et mida suurem oli lapse sõnavara ja mida rohkem sõnu ta oma lauses kasutas, seda väiksemaks muutus vanema mure. Kaheaastaselt matkib laps kolmest sõnast koosnevaid lauseid ja võib ka ise mõne kokku panna (Ward, 2001). Kui vanus läheneb kolmandale eluaastale, kasutab enamused lapsi oma kõnes juba liitlauseid. Uurimuse tulemustest tuli selgelt välja, et 2 aasta ja 11 kuu vanustest lastest 54,5% (n = 610) kasutab oma kõnes juba liitlauseid, kuigi täpselt 2-aastaste laste hulgas oli liitlausete moodustamise oskus vaid 3,8%-l. See tulemus kinnitab Wardi (2001) väidet kahe aasta jooksul toimuva hüppelise arengu kohta, et sõnade arv suureneb iga päev ja paraneb kõne mõistmine.

Kokkuvõtteks selgus uurimusest, et lapsevanemad kasutavad kõne toetamiseks intuiitiivselt mitmeid teaduslikult tõendatud strateegiaid, nagu raamatute kasutamine, kordamine, kommenteerimine, kehakeele ja viibete kaasamine ning mänguliste olukordade kaudu suhtlemine. Samuti arendatakse lapse kõnet igapäevatoimingutes, kus kommenteeritakse tegevusi ja nimetatakse objekte. Sageli on need tegevused orgaaniline osa lapse kasvatamisest ja tema arendamisest.

Selle bakalaureusetöö kasu seisneb selles, et sarnast suure valimiga ja ainult lapsevanemate isiklike hinnanguid käsitlevat uuringut pole viimasel ajal tehtud ning see uuring näitas vanemate teadlikkust ja huvi teema vastu. Lapsevanemate arvamused oma laste

kõne arengust on vajalik teadmine töö autoritele ja võiks kasuks tulla ka teistele lasteaiaõpetajatele, kes tegelevad selles vanuses lastega. Ühtlasi näitas uuring, et beebigrupid on tänuväärt keskkond, mille kaudu kvantitatiivselt andmeid koguda, ja samas on see hea võimalus lapsevanematele ka tõenduspõhist teavet levitada. Bakalaureusetöö piiranguks võib pidada asjaolu, et töö fookuse huvides jäi kasutamata hulk kogutud andmeid ja sellest jäeti teadlikult välja mõned analüüsimist võimaldavad kohad. See oleks ka soovitus edasisteks uurimusteks: kasutada kogutud anonüümset suurt andmemahtu mõne seose uurimiseks. Kuna kõik vastused olid anonüümised ja isikuid pole võimalik mingil moel tuvastada, säilitavad autorid kogutud andmed järgmiste võimalike uurijate jaoks kahe aasta jooksul.

6. TÄNUSÕNAD

Töö autorid tänavad lapsevanemaid, kes nõustusid vastama küsimustikule. Siiras tänu läheb juhendaja Ilona Võigule motivatsiooni ja põhjaliku tagasiside eest ning Karmen Kalgile nõustamise eest andmeanalüüsi perioodil. Autorid tänavad enda lähedasi, sõpru ja kolleege, kes olid toeks õpingute vältel ja käesoleva töö valmimisel, ikka motiveerides ja toetades.

7. AUTORSUSE KINNITUS

Oleme koostanud selle lõputöö ühise arutelu ja koostöö käigus. Olime selleks pidevalt kontaktis ja töötasime paralleelselt Google Drive'i dokumendis. Aeg-ajalt arutasime olulisemaid teemasid videokõne teel, et vahetada mõtteid ning seada paika tööga seotud tähtaegasid ja eesmärke. Eraldi koostas Diana küsimustiku, jagas need beebigruppidesse laiali ja kogus suurema osa teoreetilist materjali ning Virge kirjutas kokku suurema osa tulemusi, koostas enamuse tabeleid ja jooniseid. Ülejäänud peatükid töös on valminud ühiste arutelude ja koostöö käigus.

Kinnitame, et oleme koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Diana Punnisk

/allkirjastatud digitaalselt/

Virge Joorits

/allkirjastatud digitaalselt/

KASUTATUD KIRJANDUS

- Ardila, A. (2011). There are two different language systems in the brain. *Journal of Behavioral and Brain Science*, 01(02), 23–36. <https://doi.org/10.4236/jbbs.2011.12005>
- Beilmann, M. (2020). *Küsitlusuuringud*. <http://samm.ut.ee/kusitlusuuringud/>
- Bornstein, M. H., Hahn, C.-S., & Haynes, O. M. (2004). Specific and general language performance across early childhood: Stability and gender considerations. *Language*, 24(3), 267–304. <https://doi.org/10.1177/0142723704045681>
- Brodin, J., & Renblad, K. (2020). Improvement of preschool children's speech and language skills. *Early Child Development and Care*, 190(14), 2205–2213. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1080/03004430.2018.1564917>
- Crais, E. R. (2011). Testing and beyond: strategies and tools for evaluating and assessing infants and toddlers. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools* 42, 341–364. [https://doi.org/10.1044/0161-1461\(2010/09-0061](https://doi.org/10.1044/0161-1461(2010/09-0061)
- Cunningham, A. E., & Stanovich, K. E. (2001). *What reading does for the mind*. <https://mccleskeyms.typepad.com/files/what-reading-does-for-the-mind.pdf>
- Flack, Z. M., Field, A. P., & Horst, J. S. (2018). The effects of shared storybook reading on word learning: a meta-analysis: Developmental psychology. *Developmental Psychology*, 54(7), 1334–1346. <https://doi.org/10.1037/dev0000512>
- Hallap, M., & Padrik, M. (2008). *Lapse kõne arendamine*. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Hallap, M., & Schults, A. (2017). Eesti laste esmane sõnavara ja selle kujundamine. *Eripedagoogika, alusharidus* 53, 59–65. <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=JVeripedag201710.2.4.8>
- Häidkind, P., Palts, K., Pillmann, J., Ennok, K., VILLEMS, K., & Peterson, T. (2014). Lapse arengu hindamise ja toeamise juhendmaterjal koolieelsetele lasteasutustele.
- Kaljumäe, K. (2010). *Eesti laste kõne arengust 16-30 kuu vanuste laste näitel* [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <https://dspace.ut.ee/handle/10062/49080>
- Kikas, E., Tammemäe, T., Tuul, M., Schults, A., & Meesak, A.-M. (2022). Viieaastaste laste arengu hindamise e-vahendi kontseptsioon. https://projektid.edu.ee/display/THO/Viieaastase+lapse+arengu+hindamise+e-vahend?preview=/88477650/151171363/HARNO_LAHE_kontseptsioon.pdf
- Knight, A. & Rabon, P. (2017). Music for speech and language development in early childhood populations. *Music Therapy Perspectives* 35(2) 124–30. <https://doi.org/10.1093/mtp/mix014>

- Kuperjanov, J. (2019). *Lapse sõnavara ja tema keelekeskkond: LENA kõneanalüüsi süsteemi kasutamine eesti laste keelekeskkonna mõõtmisel* [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/65121>
- Leung, A., Tunkel, A., & Yurovsky, D. (2021). Parents fine-tune their speech to children's vocabulary knowledge. *Psychological Science*, 32(7), 975–984. <https://doi.org/10.1177/0956797621993104>
- Mani, N., & Pätzold, W. (2016). Sixteen-month-old infants' segment words from infant- and adult-directed speech. *Language Learning and Development*, 12(4), 499–508. <https://doi.org/10.1080/15475441.2016.1171717>
- Massaroni, M., Donne, V., Marra, C., Arcangeli, V., & Chieffo, D. (2023). The relationship between language and technology: How screen time affects language development in early life—A systematic review: Brain sciences. *Brain Sciences*, 14(1), 27–27. <https://doi.org/10.3390/brainsci14010027>
- Nylund, A. (2023). *Factors in the child's growing environment influencing early vocabulary development* [dokoritöö, Åbo Akademi University]. Doria. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/186450/nylund_annette.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Olt, A.-L. (2015). *MacArthuri suhtlemise arengu testi lühiversiooni adapteerimine: eesti keelt kõnelevate 2-aastaste laste normid* [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/48724>
- Padrik, M. (2016). Logopeediline hindamine. M. Padrik & M. Hallap (toim), *Kommunikatsioonipuuded lastel ja täiskasvanutel: märkamine, hindamine ja teraapia* (lk 39–63). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Padrik, M., Hallap, M., Mäll, R., & Aid, M. (2013). Eestikeelne kõne arengu hindamise test 5–6-aastastele lastele. Tartu Ülikool, Eesti Logopeedide Ühing.
- Rajaleidja. (s.a.) *Lapse kõne areng. 2-3aastane laps*. https://rajaleidja.ee/wp-content/uploads/2020/12/Lapse-kone-areng-2-3_A4_veebi.pdf
- Read, K., Furay, E., & Zylstra, D. (2019). Using strategic pauses during shared reading with preschoolers: Time for prediction is better than time for reflection when learning new words. *First Language*, 39(5), 508–526. <https://doi.org/10.1177/0142723719846583>
- Rice, M. L., & Hoffman, L. (2015). Predicting vocabulary growth in children with and without specific language impairment: A longitudinal study from 2;6 to 21 years of age. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research : JSLHR*, 58(2), 345–359. https://doi.org/10.1044/2015_JSLHR-L-14-0150

- Rinaldi, P., Pasqualetti, P., Volterra, V., & Caselli, M. C. (2023). Gender differences in early stages of language development. Some evidence and possible explanations. *Journal of Neuroscience Research*, *101*, 643–653. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1002/jnr.24914>
- Rose, S. A., Feldman, J. F., & Jankowski, J. J. (2009). A cognitive approach to the development of early language. *Child Development*, *80*, 134–150. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2008.01250.x>
- Schults, A. (2016). First words of Estonian children: early communicative development [doktoritöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/51571>
- Schults, A., Tulviste, T., & Kaljumäe, K. (2013). Eesti laste esimesed sõnad: MacArthuri-Batesi suhtlemise arengu testi tulemused. *Eesti Arst*. <https://doi.org/10.15157/ea.v0i0.11546>
- Smith, P. K., Cowie, H. & Blades, M. (2008). *Laste arengu mõistmine*. 4. Tr. Tallinna Ülikooli kirjastus.
- Tammemäe, T. (2008). *Kahe- ja kolmeaastaste eesti laste kõne arengu tase Reynelli ja HYKS testi põhjal ning selle seosed koduse kasvukeskkonna teguritega* [doktoriväitekiri, Tallinna Ülikool]. Digar. <https://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:38148>
- Tulviste, T. (2008). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 39–52). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Urm, A. & Tulviste T. (2016). Sources of individual variation in Estonian toddlers' expressive vocabulary. *First Language*, *36*(6), 580–600. <https://doi.org/10.1177/0142723716673951>
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Ward, S. (2001). *Terane laps: aidake oma lapsel andekaks saada*, Tallinn: Varrak.
- Weinert, S. (2004). Wortschatzwerb und kognitive Entwicklung. *Sprache, Stimme, Gehör*, *28*, 20–28. <https://doi.org/10.1055/s-2004-815480>
- Yastrebova, L. A., Lahmotkina, V. I., & Maslova, I. A. (2021). Assessment of psychological and speech development in early childhood. *SHS Web of Conferences 113* (2021): 00092. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202111300092>

LISAD

Lisa 1. Küsimustik lapsevanematele

Hea lapsevanem!

Mina olen Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava üliõpilane Diana Punnisk. Uurin lõputöös kaheaastaste laste kõnet ning tegevusi, millega täiskasvanu lapse kõnet arendada saab. Palun Teil hetkeks mõelda oma lapse kõnele, vastata valikküsimustele ja lisada soovi korral ka vabavastus. Küsimustik on anonüümne ja kõiki tulemusi kasutatakse vaid lõputöös. Vastused kustutatakse pärast analüüsi.

Täna Teid!

Lapse vanus aastates ja kuudes *

- 2a
- 2a 1k
- 2a 2k
- 2a 3k
- 2a 4k
- 2a 5k
- 2a 6k
- 2a 7k
- 2a 8k
- 2a 9k
- 2a 10k
- 2a 11k
- 3a
- Muu

Lapse sugu *

- Tüdruk
- Poiss

Kui suur on lapse sõnavara? *

- 0-5 sõna
- 5-10 sõna
- 10-30 sõna
- 30-50 sõna
- 50-100 sõna
- 100-150 sõna
- 150-200 sõna
- Üle 200 sõna
- Sõnavara on eesmärgitust veel suurem
- Muu

Kas laps kasutab oma kõnes lauseid? *

- Jah
- Ei

Mitut sõna oskab laps lauses järjestada? *

- Laps nimetab sõnu, kuid ei järjestata neid
- 2 sõna
- 3 sõna
- 4 sõna
- 5 sõna
- Üle 5 sõna
- Laps kasutab ka liitlauseid

Kas mäletate, mis oli Teie lapse esimene sõna? Kui jah, siis mis see oli? Kui see polnud päris sõna, siis võite märkida ka häämitsuse, mis kindlat sõna tähendas.

...

Kas Teie arvates on Teie lapse sõnavara eakohane? *

- Jah
- Pigem on

- Pigem ei ole
- Ei

Millest Te oma lapse kõne arengu hindamisel lähtute? *

- Võrdlen eakaaslaste kõnega hoius või lasteaias
- Võrdlen sotsiaalmeedias teiste lapsevanemate kirjeldustega
- Olen uurinud pedagoogilist kirjandust
- Võrdlen tema kõnet oma vanema lapse või vanemate laste kõnega samas vanuses
- Muu

Kas muretsete oma lapse kõne pärast või olete oma lapse kõne arengu pärast muret tundnud?*

- Jah, see võiks olla parem
- Ei, minu arvates on kõik hästi
- Jah, muretsesin varem, aga praegu enam mitte
- Muu

Missuguseid kõnet arendavaid tegevusi kasutate või olete kasutanud? Nimetage nii palju, kui meelde tuleb. *

...

Milliseid tegevusi olete kasutanud või kasutate praegu lapsega suhtlemisel? *

- Seoste loomine - sõna ja žest/liigutus, nt käega lehvitamine ja “tadaa”
- Esemetele osutamine sõna ütlemisel
- Aeglasemalt rääkimine
- Lühikeste lausete kasutamine
- Tausthelid (televisoor, raadio) on lapsega mängimise ajal kinni
- Lapse tegevuste kommenteerimine
- Lapse valesti öeldud sõnade õigesti kordamine
- Lapsele raamatu ettelugemine
- Lapsele liisusalmide ja/või lasteluuletuste lugemine
- Koos raamatute ja piltide vaatamine
- Lapse suunamine oma tegevusi kommenteerima
- Suu- ja keelemängude mängimine (nt hobuse kappamise imiteerimine)

- Peenmootorika harjutamine (nt nõõrile pärlite ajamine, rebimine)
- Silma-käe koostöö harjutamine (nt klotsidest ehitamine, joonistamine)
- Muu

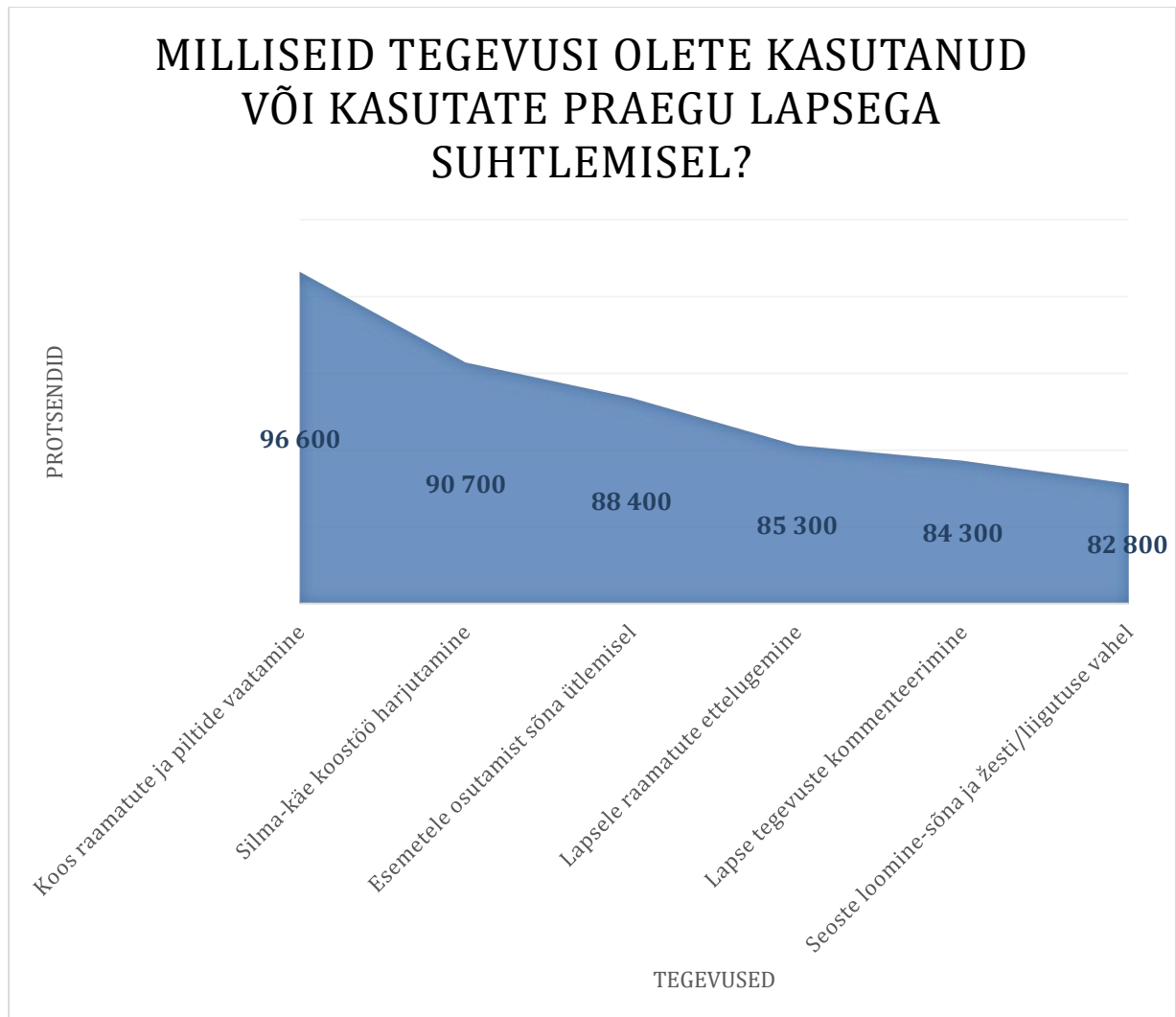
Kui palju aega päevas pühendate oma lapsega mängimisele? *

...

Täname küsitluses osalemise eest!

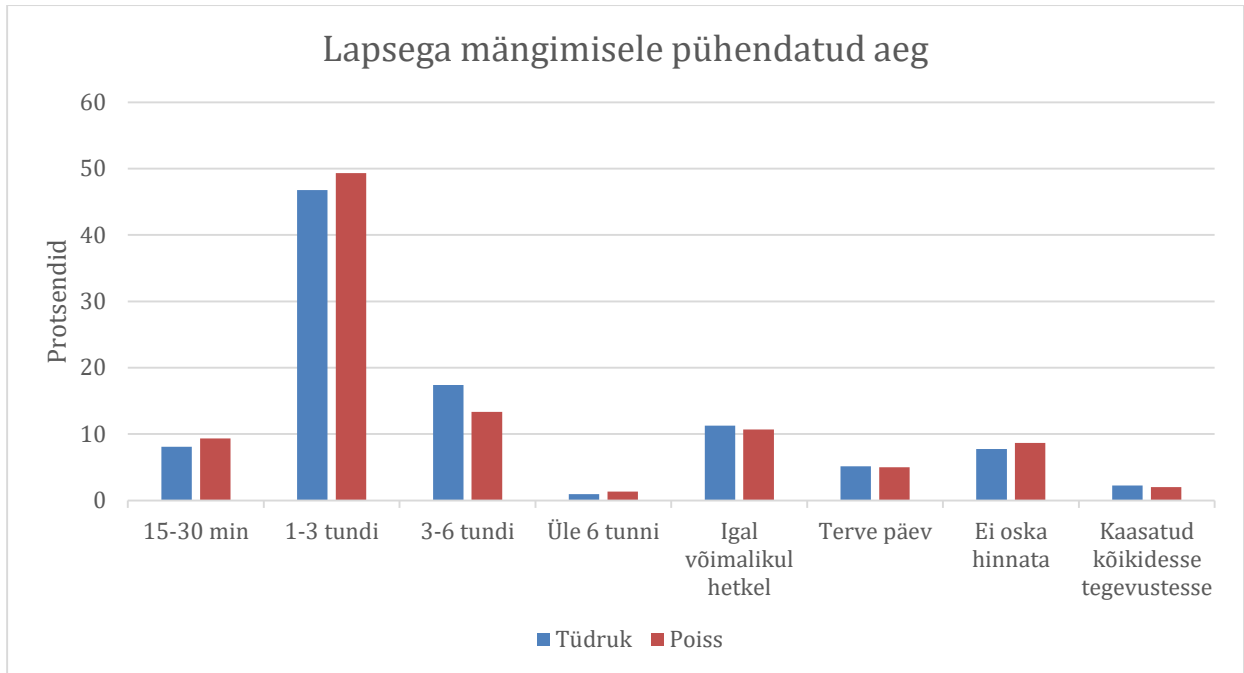
Lisa 2. Joonis 3

Joonis 3. Tegevuste kasutamine lapsega suhtlemisel

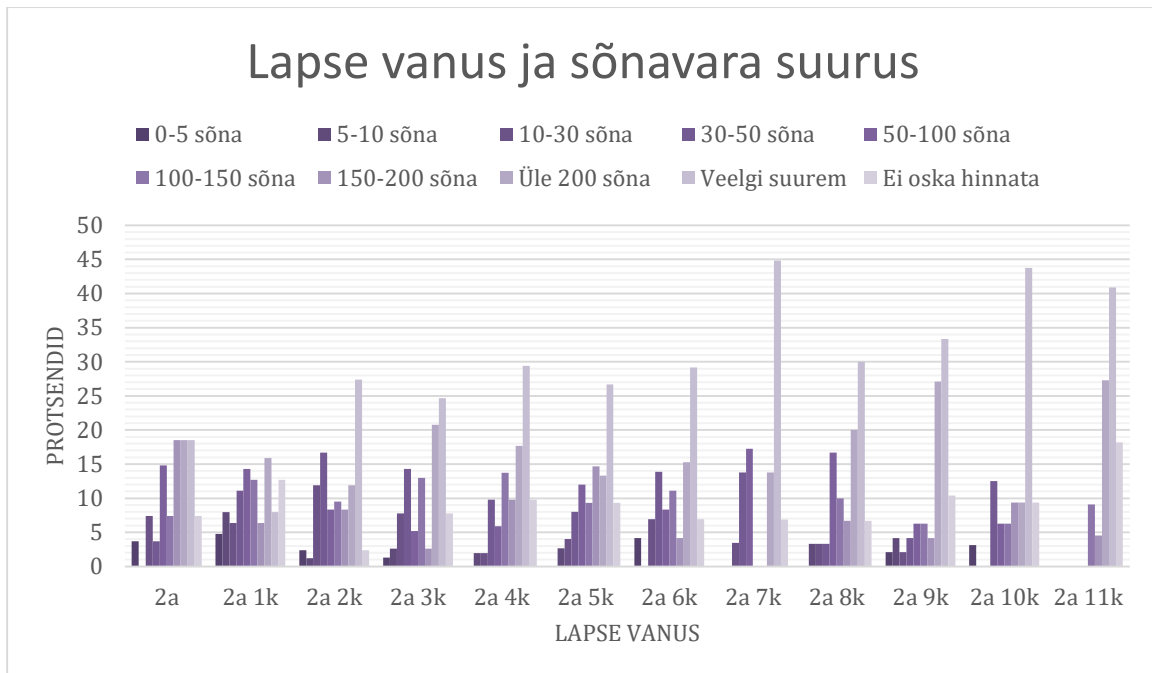
Lisa 3. Joonis 4

Joonis 4. Lapsega mängimisele pühendatud aeg

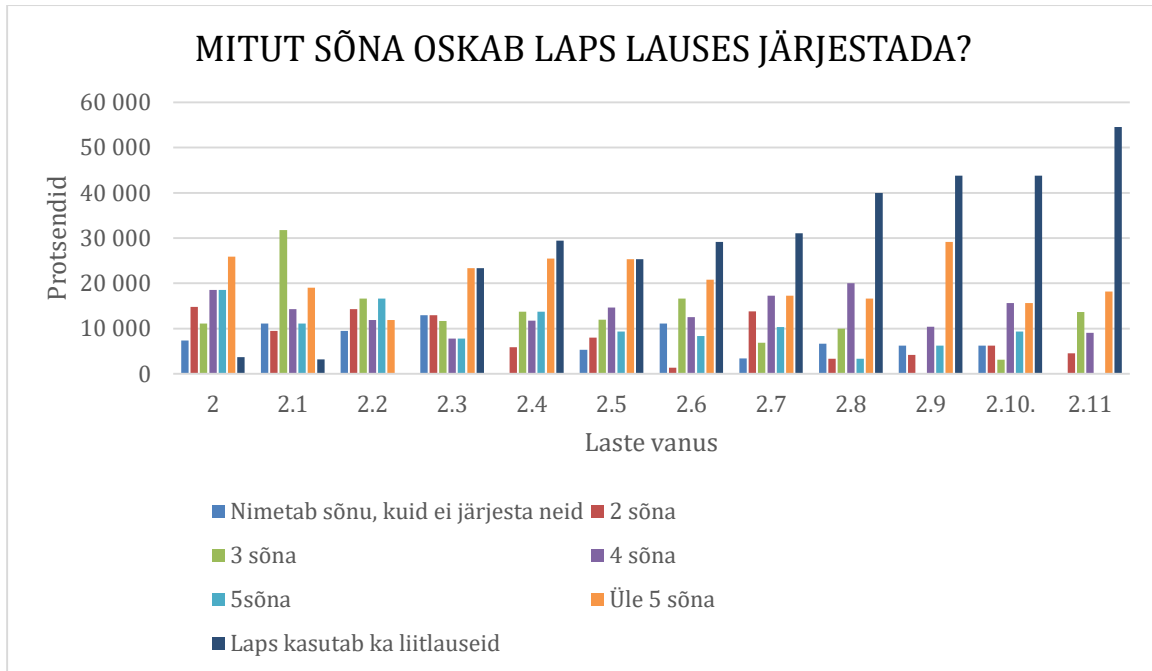
Lisa 4. Joonis 5

Joonis 5. Lapse vanuse ja sõnavara suuruse omavaheline seos

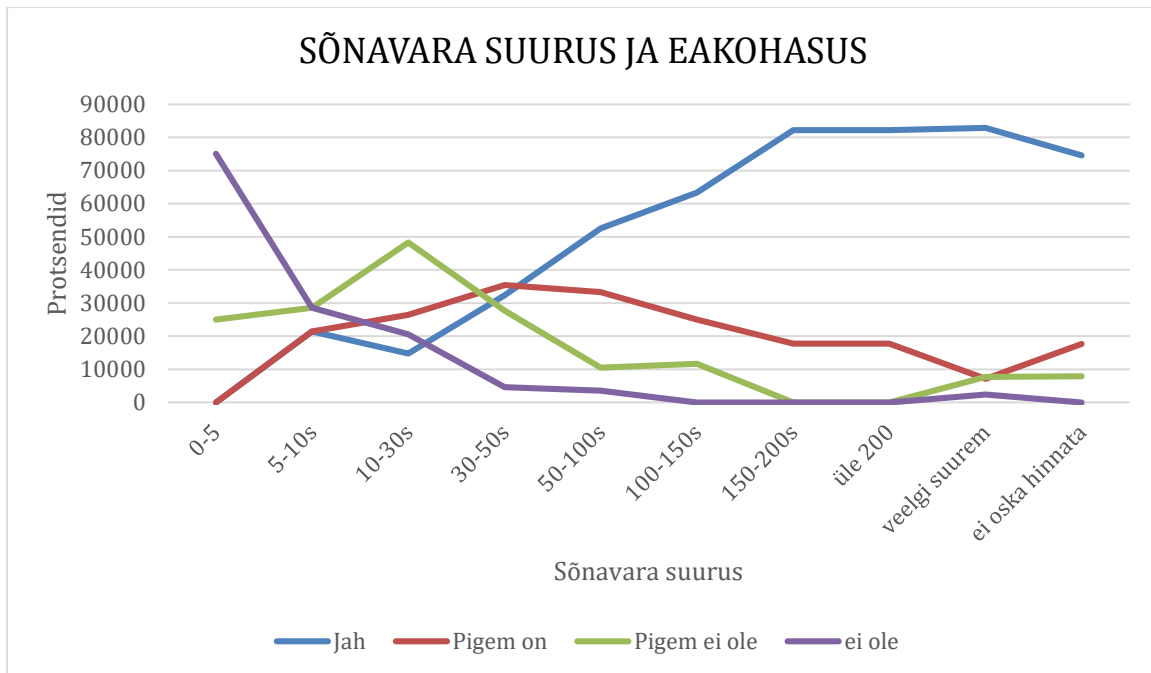
Lisa 5. Joonis 6

Joonis 6. Sõnade järjestamine lauses

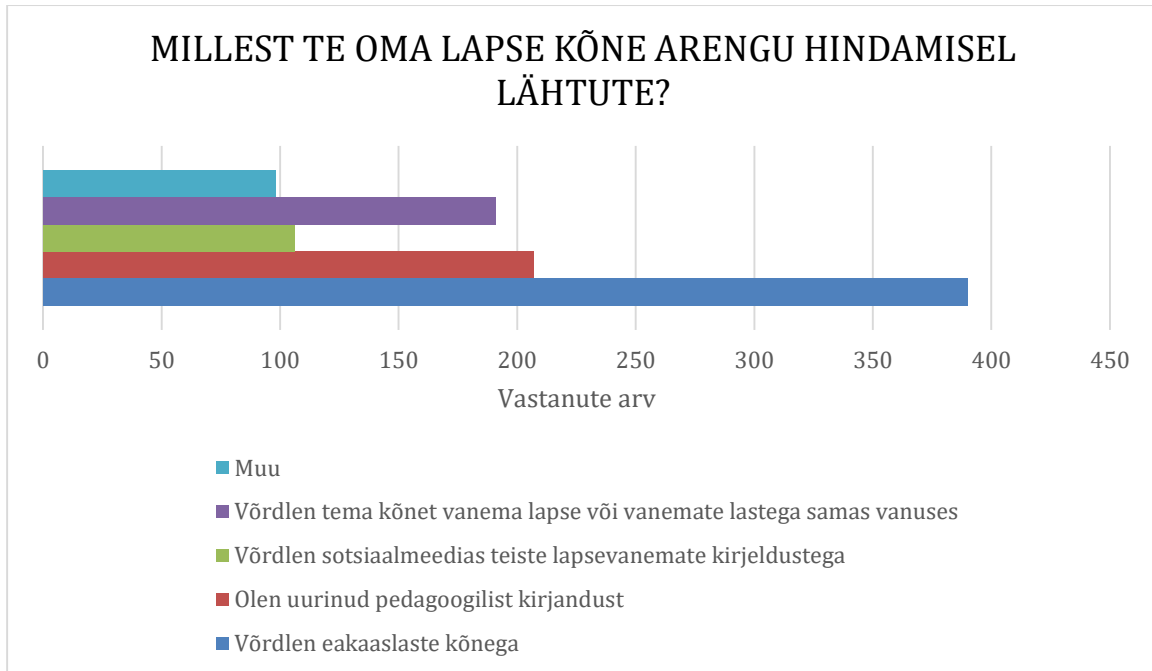
Lisa 6. Joonis 7

Joonis 7. Sõnavara suuruse ja eakohasuse omavaheline seos

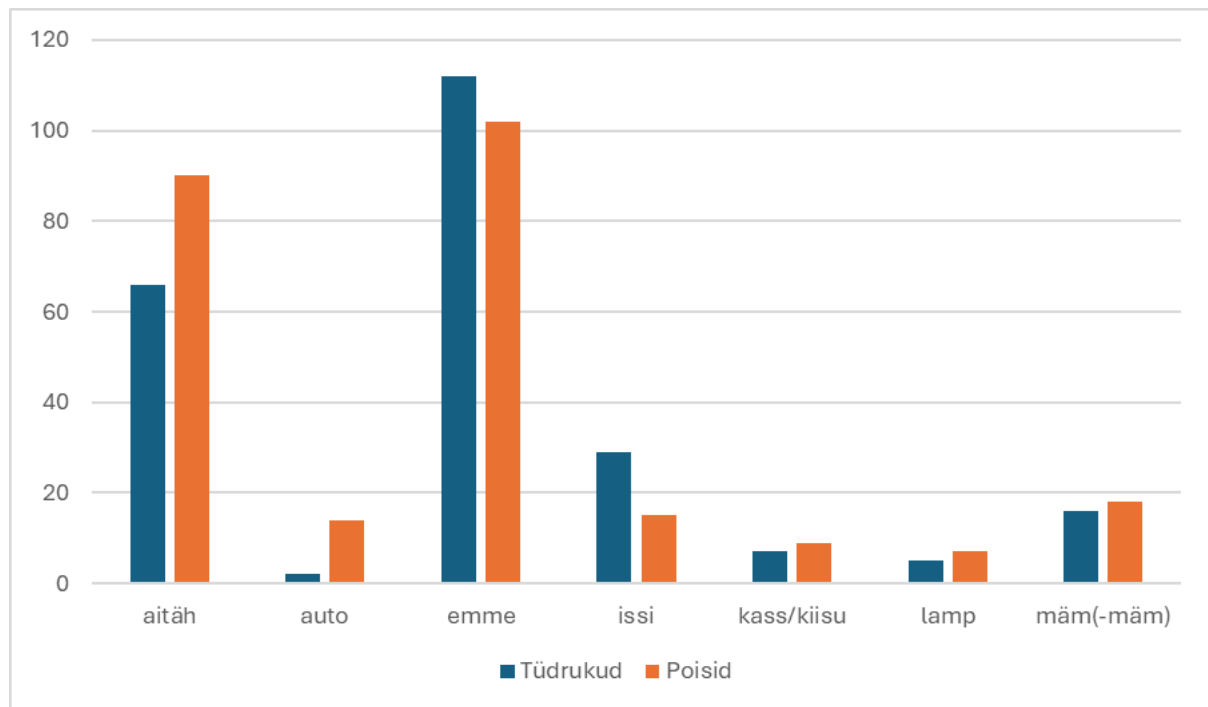
Lisa 7. Joonis 8

Joonis 8. Lapse kõne arengu hindamisel lähtumine

Lisa 8. Joonis 9.

Joonis 9. Tüdrukute ja poiste esimene sõna

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Meie, Diana Punnisk ja Virge Joorits,

1. anname Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Kaheaastaste laste kodused kõne arendamise viisid ja sõnavara suurus lapsevanemate hinnangul”, mille juhendaja on Ilona Võik, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Anname Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Oleme teadlikud, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitame, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Diana Punnisk, Virge Joorits

14.05.2025